

Hunlar Gerçeği

Osman Çataloluk*

Hakan Yılmaz**

ORCID: 0000-0002-5552-2792

ORCID: 0000-0003-3900-7069

Öz

Çin'deki ilk defa M. Ö. 315 dolaylarında Ordos Vadisi'ne inen Xiongnularla M. S. 374 civarında Kuban Nehri civarında yerleştikleri anlaşılan Attila'nın Avrupa Hunları'nın aynı millet olup olmadığı üzerine yaklaşık 200 yıldır akademik camiayı meşgul eden bir tartışma sürmektedir. Ancak tarihi kayıtlar, dil, arkeoloji ve antropoloji araştırmaları MS. 374 dolaylarında Kuban Nehri civarında tarih sahnesine çıkan Hunların Kuzey Asya'da tutunamayarak batıya göç eden Xiongnuların devamı olduğunu şu ana kadar ispatlayamamıştır. Ayrıca, antropolojik ve arkeolojik kayıtlar da Xiongnu-Moğol çizgisini işaret etmektedir. Bu çalışmanın amacı eldeki kayıtlara ve yeni genetik verilere göre bu meseleye yeni bir bakış açısı sunmaktır.

Anahtar kelimeler: Hun, Hunlar, Xiongnu, Moğol

Gönderme Tarihi: 10/06/2019

Kabul Tarihi:23/12/2019

* Dr. Öğretim Üyesi, Genetik Uzmanı, E-posta:cataloluk@yahoo.com

** Bilim Uzmanı, Editör, E-posta:hknylm65@hotmail.com

The Truth About Xiongnu's

Abstarct

For almost two hundred years there has been an ongoing debate among scholars about whether the Xiongnu's, descended into the Ordos Valley in North China around BCE 315 for the first time, were the same people with the Huns of Attila, who were known to be near the Kuban River around CE 374. Written records, archeological and anthropological data have also not proven until today that the Huns, who entered in the stage of the history in the Pontic steppes around CE 374, were actually the continuation of the Xiongnu migrated to west after not able to cling to the Northeast Asia. In addition, anthropological and archaeological records point to the Xiongnu-Mongollineage too. The aim of this study is to provide a new perspective on this issue with regards to the written records and new genetic data.

Keywords: Hun, Huns, Xiongnu, Mongol

Received Date: 10/06/2019

Accepted Date: 23/12/2019

Правда о Гуннах

Резюме

Вот уже более 200 лет продолжается спор в академической среде на предмет родства спустившихся впервые приблизительно в 315 г. до н.э. в Ордосскую долину Китая племен хунну с проживавшими на берегу реки Кубань приблизительно в 374 г. н.э. во главе с Аттилой племенами европейских гуннов. Исторические записи, язык, археологические и антропологические исследования до сих пор не смогли подтвердить принадлежность появившихся на исторической арене в 374 г. н.э. кубанских гуннов с несумевшими закрепиться в Северной Азии и переселившимися на запад хунну. Помимо этого, антропологические и археологические исследования указывают скорее на монгольскую линию. Целью данного исследования является презентация нового взгляда на проблему, опираясь на новые источники и последние генетические данные.

Ключевые слова: гунн, гунны, хунну, монголы

Получено: 10/06/2019

Принято: 23/12/2019

Giriş

Çin'deki Xiongnu'yla (Hsiung-nu veya Hiungnu şeklinde de yazılır) Avrupa'daki Attila'nın Hunları aynı millet midir, tartışması yaklaşık 200 yıldır akademik camiyayı meşgul etmektedir. Tarihi kayıtlar, dil, arkeoloji ve antropoloji araştırmaları MS. 374 dolaylarında Kuban Nehri civarında tarih sahnesine giren Hunların Kuzey Asya'da tutunamayarak batıya göç eden Xiongnuların devamı olduğunu şu ana kadar ispatlayamamıştır.

Xiongnu ve Hunlar arasında dil bağlantısı vardır, diyen Türk Dili Teorisi'nin savunucuları E.H. Parker¹, Jean-Pierre Abel-Rémusat², Julius Klaproth³, Kurakichi Shiratori⁴, Gustaf John Ramstedt⁵, Annemarie von Gabain⁶ ve Omeljan Pritsak'tır.⁷ Hucker (1975)⁸ ve Wink (2002: 60-61)⁹ ise egemen sınıfın proto-Türk diğerlerinin proto-Hiungnu (Moğol) olduğunu öne sürmüştür. Yani bir karışım söz konusudur. Craig Benjamin de (2007) Xiongnu'yu Dingling'lerle ilişkili (ortak) bir dil konuşan protoTürk protoMoğol karışımı olarak görür.¹⁰ Hyun Jin Kim, hem VII. yy Kuzey Hanedanları'nın Çin Tarihi'ne¹¹ hem Zhou Kitabı, cilt 50'ye¹² ve hem de Soğdca yazılmış bir mektuba¹³

¹Edward Harper Parker, "The History of the Wu-wan or Wu-hwan Tunguses of the First Century", *The China Review*, (1982-1983): 72-100.

²Jean-Pierre Abel Rémusat, "Observations sur l'histoire des Mongols orientaux", *Extrait du nouveau asiatique*, Imprimerie Royale, 1843, 22- 42.

³Julius von Klaproth, *Asia polyglotta with Sprachatlas*, Paris: Tafeln, 1823, 20-21.

⁴Shiratori Kurakichi, "Bai Niao Ku Gu", (*Doğulu Göçebe Milletler*), Shanghai, China, (1934):64-72.

⁵Gustav John Ramstedt, *Zur Verbstammbildungslehre der Mongolisch-türkischen Sprache*, Helsinki, 1912, 1-109.

⁶Annemarie von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, çev. Mehmet Akalın, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, 332.

⁷Omeljan Pritsak, *Studies in Medieval Eurasian History* (Collected Studies Series CS 132.) London: Variorum Reprints, Bulletin of the School of Oriental and African Studies, 1983, 562-563,

⁸Charles Oswald Hucker, *China's Imperial Past. An Introduction to Chinese History and Culture*, Stanford University Press, California: Stanford, 1975, 10-120.

⁹Andre Wink, *Al-Hind, The making of the Indo-Islamic World. The Slav Kings and The Islamic Conquest 11th-13th Centuries*, Brill Academic Publishers Inc, Boston: Leiden, 2002, 45-110.

¹⁰Craig Benjamin, *The Yuezhi: Origin, Migration and the Conquest of Northern Bactria*, *Silk Road studies*, Michigan University Press, 2007, 1782-6225.

¹¹*Northern Dynasties' History*; History of Chinese Society, ed. Karl August Wittfogel, Chia-shêng Liao Fêng, (1949): 907-1125.

¹²*The Book of Zhou*, ed. Guang (Song) Si Ma, Zi Zhi Tong, Jian-Jin Zhu, 1963, 50.

¹³Walter Benjamin Henning, "The Date of the Sogdian Antique Letters", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, v, 12 (1948): 3-4..

dayanarak Türklerin Xiongnuların bir alt kolu olduğunu yazmıştır.¹⁴ Xiongnu ve Hunlar arasında açık bir arkeolojik bağlantı kurulamamasına rağmen Miklős Erdy arkeolojik bağlantının da var olduğunu iddia etmiştir.¹⁵⁻¹⁶ Bu araştırmacının iddiasına göre Xiongnu ve Hun toplumu arasında arkeolojik yönden şu üç ortak arkeolojik bağ mevcuttur:

1. Hun mezar yapıları ve kısmi at definleri (sadece at kafası ve toynakları),
2. Hun kadınlarının değerli taşlarla kaplı altın başlıkları (diadem),
3. Hun tipi bronz merasim kazanları (Cauldrons).

Buna karşılık dil ve arkeolojik verilerin kronolojik tarih seyri için yeterli olmadığından dolayı M.Ö. III. yyda Ordos Vadisi'ne girerek Çin Seddi'nin kendilerine karşı yapılmasına sebep olan Xiongnularla M.S. 374 dolaylarında Orta Avrupa'da ortaya çıkan Attila'nın Hunları arasında tarihsel bir devamlılığın olmadığını iddia eden bilim adamları da vardır. Bu olumsuz görüşün önde gelen temsilcileri, O. Maenchen-Helfen¹⁷, G. Haloun¹⁸, Denis Sinor¹⁹⁻²⁰ ve Sergei Miniaev'dir.²¹⁻²²⁻²³

Bir başka araştırmaya göre ise Xiongnular batıya göçerken yönetici Chan•yü (Şanyu) soyu Issık gölü çevresinde kalarak burada Yü-Ban Devleti'ni kurmuş, aşağı sınıftan Moğol takımı ise durmayarak Avrupa'ya geçmiştir. Bu sebeple Avrupa'ya gidenler Xiongnu ve Xian•bei karışımıdır. Yani Avrupa Hunları Moğol, Xiongnular ise beyazdır (Kafkasoid; Caucasoid tipi) ve dış görünüş bakımından benzerlik dahi yoktur.

²⁴ Ancak Xiongnu yu ifade eden ilk işaret (匈) Eski Çince'de "anut köle"²⁴ anlamına

¹⁴Hyun Jin Kim, *The Huns, Rome and the Birth of Europa*, London: Cambridge University Press, 2013, 15-33.

¹⁵Miklős Erdy, "Archaeological Insights into two Controversial Areas of Eurasian Hun History", *Presentation at the 39th P. I. A. C.* June 16-21, Hungary: Szeged, 1996/b.

¹⁶Erdy, "Ancient Hungarian Funerary Customs Observed in Northern Barbarian Hsiung-nu Cemeteries in c. 8th BC", *International Journal of Central Asian Studies*, Korea: Seoul, sy. 2 (1997): 135-208.

¹⁷Otto Maenchen Helfen, *The World of the Huns*, Berkeley: University California Press, 1973, 19.

¹⁸Gustav Haloun, "Legalist Fragments, Part I", *Asia Major*, sy. 2 (1951): 85-150.

¹⁹Denis Sinor, *The Hun period, The Cambridge History of Early Inner Asia*, New York: Cambridge University Press, 1990, 177-205.

²⁰ Sinor, "Migrations in Inner Asia: Facts and Fancy", *American Oriental Society*, verbal Presentation, Miami, March 23-26 (1997): 207.

²¹Sergei Miniaev, "Niche Grave Burials of the Xiong-nu Period in Central Asia," *Information Bulletin, Internat. Assoc. for the Cultures of Central Asia*, Moscow, sy. 17 (1990): 91-99.

²²Miniaev, "Archaeology of the Hsiung-nu in Russia: New Discoveries", *Presentation at the Metropolitan Museum of Art, Dept. Antique Near East*, New York: NY, 1999.

²³Miniaev, "Archaeology of the Hsiung-nu in Russia: New Discoveries", *Presentation at the Metropolitan Museum of Art, Dept. Antique Near East*, New York: NY, 2000.

²⁴Uchida Gimpu, *Kita Aiji Kenkyu (Kuzey Asya Tarihi Araştırmaları)*, Tokyo: Dobosha, 1975, 167-200.

gelen aşağılayıcı bir ifade olması bakımından bu tanımlama doğru bulunmamıştır.²⁵ MoriMasao ve Nabuo Kanda²⁶ ise G. Uchida'nın tezini destekle İskit ve Saka örneğini vermiştir. Sakaların İskitlerin ismini kullanıp onlarla aynı soydan geldiği iddiasıyla onların ününden yararlandığını, Hun Xiongnu bağlantısında da Hunların böyle bir şey yapmış olabileceğini savunur. Ancak bu iddialar da ispat edilemediğinden bir değer ifade etmez. Diğer taraftan, G. Uchida ve diğer Avrupalı âlimlerin aşağı sınıftan Moğol karışımı olduğunu iddia ettikleri Hunlar Avrupa'dan dışlandığında Pontik Bozkır, Kuzey ve Kuzeybatı Avrupa hatta İtalya düzlüklerinde yerel halklarla karışıp kayboldular tezini savunsa da bu bölgelerde Moğol genetiğine rastlanmamıştır.²⁷ Batıların bu iddialarının desteklenmesi anlamına gelecek Moğol genetik vasıflı bireylere sadece Macaristan'da rastlanması ise hayrete şayandır.²⁸ Öte taraftan Xiongnular Çin kaynaklarında sarı sakallı, dar ve dik burunlu olarak tarif edilirken batı kaynaklarının Hunları basık burunlu, kısa boyunlu, sakalsız ve ablak yüzlü olarak tanımlaması şaşırtıcıdır. Dış görünüşün tarifindeki bu çelişki doğudaki ve batıdakilerin aynı insanlar olmadıklarına dair kesin bir antropolojik kanıt olarak sunulabilir. Ancak dış görünüş (antropoloji) genetik yönden çok da bir şey ifade etmez.

Son yıllarda yapılan genetik çalışmalar tarihi kayıtlar, dil, arkeolojik ve antropolojik araştırmalarla ispatlanamayan Hun Xiongnu ilişkisini daha da alevlendirecek gibi durmaktadır. Zira genetik sonuçlar gerçek tarihin hiç de öyle bize dayatıldığı gibi olmadığını göstermektedir. Bu makale tarihi belgeler, dil, arkeoloji ve antropoloji kayıtlarını genetik sonuçlarla karşılaştırarak Hun Xiongnu ilişkisini irdeleyip bir sonuca varmaya çalışılacaktır.

Konuyla İlgili İlk Tartışmalar

18. yüzyıldan itibaren akademisyenler Hunların kökeniyle ilgilenmeye başlamıştır. İlk olarak Joseph de Guignes (1721-1800) Hunların ve M. Ö. IV. yy'da kanlı kuzey güney ayrışmasından hemen sonra kuzeyde belirgin bir millet olarak ortaya çıkan ve Han Hanedanlığı döneminde (202 BCE-220 CE), Çin'in kuzey sınırlarını taciz

²⁵William Henry Baxter ve Laurent Sagart, *Old Chinese Reconstruction*, version 1.1. <http://ocbaxtersagart.lsa.umich.edu/BaxterSagartOCby/>, (12.12.2019).

²⁶Mori Masao ve Nabuo Kanda. *Kita Ajia, Shi (Kuzey Asya Tarihi)*, Tokyo: Yamakawa Shuppansha, 1981, 17.

²⁷Osman Çataloluk, *Türkün Genetik Tarihi*, İstanbul: Togan Yayınları, 2012, 110-170.

²⁸András Biró, Tibor Fehér, Gusztáv Bárány, Horolma Pamjav, "A Y-Chromosomal Comparison of the Madjars (Kazakhstan) and the Magyars (Hungary)", *Am Journ Physical Anthropology*, (2009): 1-6.

eden gizemli Xiongnu halkıyla aynı halk olabileceğini ileri sürmüştür.²⁹ Fransız âlimi bu sonuca götüren temel sav Xiongnuların da Hunlar gibi yay kullanmada çok mahir ve aniden vurup talan eden atlı göçebe savaşçılar olmasıydı. Ancak Çince bilmeyen âlimin söyledikleri bu alandaki yetkili otoritelerin çoğu tarafından haklı olarak kabul edilmemiştir. Hatta O. Manchen-Helfen (1973) Guignes'in Çince bilmediğine işaret eden alaycı bir dille sadece yay kullanma ve göçebe olma benzerliğinin bu iki halkı bir ve aynı halk yapmaya yetmeyeceğini bu tür bir iddia için Xiong•nu Hun etnik tanımlamasının yapılması gerektiğini söylemiştir. Türkiye'de ise Bahaeddin Ögel sadece Çin vesikalarına dayanarak Xiong•nu Hun bağlantısının var olduğunu şiddetle savunan ilk akademisyendir.³⁰ Kitabının hemen birinci cildinin girişinde yazar fikrini şöyle savunur: “Gök Türk Devleti ile kesin olarak tarih sahnesine çıkan Türk dünyasının elbette öncesi de vardır. Çin tarihinde bu eski Türk Kavimleri'nden bahseden ve Gök Türk çağlarına kadar hiç kesilmeyen bölümler olmalıdır. Bu kitabımızda her konuda olduğu gibi Hun Tarihi'yle ilgili bölümde de yine eski Çin yazılı kaynaklarına dayanacağız. Kaynaklara dayanan bu tarihte söz benzeştirmeleri (fonetik dil incelemeleri) de pek fazla yer almayacaktır. Ayrıca arkeolojik buluntular gibi yeni gelişen ve türlü açıklamalara açık kapı bırakan disiplin de bu kitabımızda çok az bir yer tutacaktır. Çünkü insanlık tarihinin büyük bir kültür mirasını meydana getiren Çin yazılı tarih kaynaklarını zorlamayacağız, çünkü bu kaynaklar bizi istediğimiz dileğe götürecektir.”

Anlaşılan yazar Çinli tarihçilere güvenerek bir Türk Tarih'i inşasına girişmiş. Ancak hem Sinolog olmadığından hem de arkeoloji ve dile hiç mi hiç önem vermediğini açıkça beyan etmesinden dolayı De Guignes ile aynı hataya düştüğünü fark edememiştir. Diğer taraftan bu vesikaları çevirip (transliterasyon; çeviri nakli) olduğu gibi aktaran P. Otkan da yazılanı harfi harfine aktarmanın gerçekten de tarih bilgisi olmadığını görememiştir. Şöyle ki, kitabının 7. sahifesinde, “Di” adının daha sonraki Çin kaynaklarında “Di-li”, “Ding-ling”, “Tie-le”, “Che-le”, ya da “Tu-jue” biçiminde

²⁹Joseph de Guignes, *Voyages a Pékin, Manille a L'ile de France, Faits*, Paris: Tome second, 1718, 39-51.

³⁰Bahaeddin Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I ve II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981, 12-35.

yazıldığını bunun transliterasyonunun “Türk” ya da “Türkler” olabileceğini ifade etmiştir.³¹

Bahar-Güz Dönemi’nde Shanxi ve Shenxi’nin yaylalarında yaşadığı anlaşılan Di’lerin Türk olduğu varsayımına günümüz bazı Çin tarihi belgelerinde de rastlanır. Ancak E. Pulleyblank’a (1999) göre bu hatalıdır.³² İki halk sadece aynı dönemde aynı yerde, Çin’in kuzeyinde, yerleşik yaşamıştır. Di ve Dingling terimlerinin Çin Orta Çağı erken dönemi (Early Medieval Chinese; EMC) “tejŋ leŋŋ” işaretinin çeşitli biçimlerinden biri olan Dili “dejk lejk” kelimesinin ilk hecesindeki işaretin tesadüfen biri birine benzemesinden dolayı bu iki halk aynı sanılmıştır. Ancak Uygurların Tiele’lerden “t^het lək” neşet ettiği açıktır. Dili hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmeyen ve Çinlilerden kültürel olarak çok farklı olan Di kavmi ise kesinlikle atlı göçebe olmayışı, piyade olarak savaşması ve savaş arabası kullanmamasıyla Xiong•nulardan ayrılır ve at kültürüyle Çinliler kadar tanışık olmadıkları ortaya çıkar.

II. - VIII. yy arasına tarihlenen Soğd Mektupları Xiongnuların II. yyda Hotan’a hâkim olarak burada yerleştiğini göstermektedir. Hotan (Khotan) bu gün Çin’in Doğu Türkistan, Sincan, Eyaleti’nin başkentidir. Bu gün Doğu Türkistan’ın genetik yapısı % 63-5 oranında Moğol C3x haplogurubunu taşımaktadır.³³ Bu durumda ya hem Di hem de Tiele kavimleri Moğol kökenlidir ya da Xiong•nular Moğoldur, başka izah tarzı olamaz. Miniaeva yazılı kaynaklarla arkeoloji arasındaki çelişkileri gidermek için her şeyden önce yıllıkları dikkatlice analiz etmek gerektiğini söylemiştir (1983). Yazara göre Orta Asya kabileleriyle çalışılıyorsa, yazılı kaynakların tek taraflı olduğuna dikkat edilmesi gerekir. Çünkü Çinli tarihçiler bütün dikkatlerini askeri ve politik olaylara verdiklerinden sadece gücün bir yöneticiden diğerine geçişinin açıklamakla yetinmiştir. Gurupların etnik yapısı ve sosyal özelliklerinden hiç mi hiç bahsedilmemiştir, bahsettikleri sadece coğrafi bölge adlarıdır.

Örneğin Orta Asya’da yaşayan Xianyun, Shanroung, Xiongnu, Wuhuan, Gaoju ve Tujue gibi bir birinden çok farklı kabilelerin yaşam biçimi aynı ifadelerle

³¹Pulat Otkan, *Tarihçinin Kayıtlarına (Shi Ji) Göre Hunlar*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sena Ofset Matbaacılık, 2018, 20-39.

³²Edwin G. Pulleyblank, *Outline of Classical Chinese Grammar*, Vancouver: UBC Press, 1999, 13.

³³Chunxiang Li, Hongjie Li, Yinqiu Cui, Chengzhi Xie, Dawei Cai, Wenying Li, Victor H Mair, Zhi Xu, Quanchao Zhang, Idelisi Abuduresule, Li Jin, Hong Zhu, Hui Zhou, “Evidence that a West-East admixed population lived in the Tarim Basin as early as the early Bronze Age”, *BMC Biology*, sy. 8 (2010): 15-37.

açıklanmıştır. Otkan, P. Sima Qian'ın "Tarihçinin Kayıtları" ("Xiongnu hakkında açıklamalar") adlı kitabının 110. bölümü incelediğinde, yazılı kaynakların diğer bir garipliği daha görülür. Sözde göçebe yaşambicimiyle ilgili veriler Xiong•nu konfederasyonunun yaratılış dönemiyle ilgili olmayıp daha uzak bir tarihin, sözde kurucu efsanevi ata Shunwei dönemindeki, Xiongnularla ilgilidir. Xiongnuların ortak yaşam tarzını betimleyen çağdaşları ortak dönemin panoramasını çizerken Sima Qian, askeri ve siyasi olaylara dikkat çeker ve Xiongnu ekonomisini basmakalıp sözlerle anlatır. Bu yapı, Bahaeddin Ögel ve Pulat Otkan'ın değerlendirmelerini de güvenilir olmaktan çıkarır.

Xiongnu Kelimesinin Etimolojisi

Etienne de la Vaissiere de Soğd mektubunda *Xon* ve Sanskritçe'de *Hūna* olarak tanımlanan halkın gerçekten de Çindeki *Xiongnu* halkı olduğunu iddia ettiği bir dizi kanıt ileri sürmüştür.³⁴ Buna karşılık Christopher P. Atwood, "*Xon* ve *Hūna* kelimelerinin Yunanca *Ounnoi* veya Latince *Hunni* kelimelerinin karşılığı olduğunu kabul edersek de la Vaissiere'in ileri sürdüğü Xiōng•nú = Hun eşitliğini sağlayan eski teoriyi kabul etmemiz gerekir," demektedir.³⁵ C.P. Atwood'a göre bu eşitlikte de la Vaissiere'in görmezden geldiği ciddi ve somut sorun Çince *Xiōngnú*, Soğdca *Xon*, Sanskritçe *Hūna*, Yunanca *Ounnoi* ve Latince *Hunni* kelimeleri arasında fonetik eşleşmenin (seslerin aynı olmasının) mümkün olmayışıdır. Yani OM Helfen'in uzun zaman önce söylediği gibi: "**Hun** = *Xiong•nu* eşitliği fonetik olarak çürüktür."³⁶ de la Vaissiere, Avestaca *Āyaona* kelimesiyle Hun kelimesinin fonolojik olarak eşleştiğini varsayan HW Bailey'i kıyasıya eleştirirken, kendisi de, örneğin Çince Xiōng•nú kelimesiyle Yunanca *Ounnoi* kelimesi arasında hiç eşleşme olmadığını bilmesine rağmen ispat için farkların belirsiz olduğu lehçeler üzerinden yürür. Atwood'a göre, Süryanice ve Ermenice "*Hunāyē*" kelimesi etnisiteyi belirleyen ekler (Gentilic Demonym); -aye ve -k, çıkarıldıktan sonra *Hun* yazılır. Burada gözlenen kalın ses işareti daha sonraki Latince yazarlar tarafından uygunsuz kullanılmıştır. C. P.

³⁴Etienne de la Vaissiere, "Huns and Xiongnu", *Central Asiatic Journal*, sy. 49 (2005): 3-26.

³⁵Christopher P. Atwood, "Huns and Xiōngnú: New thoughts on an old Problem", *Dubitando: Studies in History and Culture*, eds. Brian J. Boeck, Russel E. Martin and Daniel Rowland, Blomington (2012): 27-52.

³⁶Otto Maenchen-Helfen, "Archaistic Names of the Hiung-nu", *Central Asiatic Journal*, sy. 6, (1961): 61-249.

Atwood'a göre, Batı Avrasya transkripsiyonlarıyla *Xiōng•nú* kelimesi arasında şu dört önemli farkı vardır:

1. *Xiōngnú* iki heceli bir kelimedir ancak Soğdca, *Χωνγων*; Süryanice (Syriac; Asurîce), *Hun* (*Hunāyē*); Ermenice, *Hon* ve Pehlevice, *Xyōn* kelimeleri tek hecelidir;

2. *Xiōngnú* velar spirant [x] ile başlarken (ses ç şeklinde çıkar ağızda dil ve dişlere çarpma ve sürtme sonucunda kalın ş biçimine döner) Sanskritçedeki Huna, Süryanicedeki Hun ve Ermenicedeki Hon kelimesinin gırtlak (glottal) spirantı kalın h [h]'dir. Yunanca Ounnoi kelimesinde ise başlangıç spirantı yoktur;

3. *Xiōngnú* kelimesinde ses damaktan buruna geçerken çıkan bir sessiz [ŋ] (velar) sonlanma (schioŋ•ŋu) varken sadece Sanskritçe Huna kelimesinin bir geri dönüş (retrofleks) n'si vardır. Diğer kelimeler dış nazalına sahiptir [n];

4. *Xiōngnú* kelimesinde ana ünlüden önce bir miktar ses kayması olur ya da [j] veya [i] gibi yarı-ünlü gelmesine karşılık Avestan *Āyaona* ve Pehlevice *Xyōn* hariç diğer batı Avrasya varyantlarında böyle bir özellik yoktur.

Xiōngnú karakteri (雄奴)günümüz Mandarin lehçesinin bir telaffuzu olduğundan yuvarlatılmış ünlü harf çeşitli transkripsiyonlarda *o* ile *u* arasında değişir. Belki de bu özellikler bu karakterin, *Xiōng•nú* kelimesinin, ilk kullanıldığı andan günümüze kadar Çin fonolojisindeki değişime paralel bir değişim geçirdiğini göstermektedir. Aslında bu sadece yukarıda belirtilen dördüncü farklılığın bir sonucudur. *Xiōng•nú*,³⁷ Yuan Hanedanlığı erken dönem Mandarin lehçesinde [*xjuŋ-nu*] olarak telaffuz edilirken, Tang dönemi Orta Çincesinde (Kuzeybatı Lehçesi) [*xiuŋ-n̄du*] olarak telaffuz edilmiştir.³⁸ Wei dönemi Luoyang Orta Çincesinde [*xuawŋ-nɔ*] ve MS 400'lerin eski Kuzeybatı Çincesinde *xuoŋ-no* şeklinde telaffuz edilmiştir.³⁹ İşin içinden çıkılmayınca son olarak, Han dönemi transkripsiyonuna uydurulmak için Han veya Zhou Hanedanlığı dönemi Eski Çincesinden kurgulamalar yapılmıştır. Sonuç olarak karakterin etimolojisinde dahi uzlaşma yoktur.

Xiongnu'ların Kimliği

³⁷Walter South Coblin, *A Handbook of 'Phagsba Chinese'*, Honolulu: University of Hawaii Press, 2007, 36- 244.

³⁸Tokio Takata, *Tonkō shiryō ni yoru Chūgokugo shi no kenkyū: K'yū jisseiki no Kasei hōgen*, Tokyo: Sobunsha, SS119988a, 1988.

³⁹Edwin G. Pulleyblank, *Lexicon of Reconstructed Pronunciation in Early Middle Chinese, Late Middle Chinese, and Early Mandarin s.v. xiong and du*, Vancouver: University of British Columbia Press, 1991, 9-10.

Xiongnu adına ilk defa M.Ö. 318 yılında yazılmış olan Çin'in "Yirmibeş Hanedan Tarihi"nde ve Çinli tarihçi Ssu-ma Ch'ien (M.Ö. 145- M.Ö. 85) tarafından yazılan *Shih-chi*'de (Tarihçinin Kayıtları) rastlanır. ⁴⁰ Bu kayıtlara göre, M.Ö. 209 yılında Mao-tun (Modun/Motun) tarafından kurulan *Xiongnu* boybirliği yaklaşık 250 yıl Kuzey Asya'daki egemenliğini sürdürdükten sonra, M.S. 48 yılında, çeşitli nedenlerle parçalanarak Güney ve Kuzey Hsiung-nuları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kuzey Hsiung-nuları M.S. 87 yılında güneyde Çinle birleşen Güney Xiongnularının, doğuda Hsien-peilerin ve kuzeydoğudaki Ting-linglerin saldırılarına uğramış, bu saldırılara birbirini izleyen doğal afetler de eklenince Orhon Irmağı dolaylarındaki topraklarını bırakıp, Altay Dağlarını aşarak, batıda Hi Irmağı civarına yerleşmişlerdir. Kuzey Xiongnularının ardından göç etmeyerek kalan bakiye Xiongnu boyları bundan sonra Hsien-peilerin yönetimi altına girmiştir. Göç eden Kuzey Xiongnuları İç Asya'daki egemenliklerini bir süre daha koruduktan sonra, IV. yy ortalarında batıya göçerler ve bundan sonra Çin kaynaklarında adına rastlanmaz. Bu sebeple batıya göçenlerin Attila'nın Hunları olduğu düşünülmektedir, zira elde kayıt yoktur. Batılı, Çinli ve Rus âlimlerin Xiongnu-Hun bağlantısını kurduğu yer de işte tam burasıdır ve elde delil olmadığı için bütün söylenen ve savunulan zandan öteye geçmez. Bu zanna göre göç sırasında başka halklarla da karışarak, IV. yyda Volga Hunları adıyla, Güney Rusya'da yeniden, ancak bu kez Avrupa tarihinde rol oynamak üzere, tarih sahnesindeki yerlerini almışlardır. G. Uchida'nın, "Xiongnular batıya göçerken yönetici Chan•yü (Şanyu) soyu Issık gölü çevresinde kalarak burada Yü-Ban Devleti'ni kurmuş, aşağı sınıftan Moğol takımı ise durmayarak Avrupa'yageçmiştir," iddiası da işte bu zanna dayanmaktadır. Ancak Avrupa'da Macarlar hariç Moğol genetiğine rastlanmaz. ⁴¹

GE. Pulleyblank (1999)'da elinde destekleyecek hiçbir belge olmamasına rağmen Xiongnuların MS II. yy'da Uralları aşarak Güney Rusya'ya girdiğini savunur. Tarihi M.S. IV. yydan II. yy'a kadar indirilmesinin sebebi Henning W.B.'nin (1948)'de yayınladığı Soğd mektuplarıdır. Bu mektuplar II ile VIII. yy arasına tarihlendiği için bu tarihlerde Xiongnuların burada oldukları kesindir. Çünkü Xiongnular II. yyda Hotan'a hâkim olmuştur. Yani burada yerleşmiş ve bir yere gitmemiştir. Hotan (Khotan) bu gün

⁴⁰Ssu-ma Ch'ien, *The Grand Scribe's Records*, Shih-chi, Peking: Chung Hua Shu-chü, 1975, 5.b., Basic Annals of Pre-Han China, ed. William H. Nienhauser, Bloomington: Indiana University Press, 1984, 188-207.

⁴¹Otkan Pulat, "Kuzey Asya Tarihi Araştırmaları Hunlar Bölümü", *Bellekten*, XLIII, sy. 171 (1979): 643.

Sincan Eyaleti'nin başkentidir. Yani Xiongnuların buraya inen çocukları bu günkü Doğu Türkistanlılardır. Gerçekten de bu gün Kazakistan (% 52), Özbekistan (% 88) ve Doğu Türkistan'ın (% 65) genetik yapısı M.S. 48 yılında Altay Dağları'nı aşarak, batıda Hi İrmagı civarına, bu günkü Kazakistan'a göçen oradan da aşağı Khotan'a inen Kuzey Xiongnularını, yani Moğol bakiyesini işaret eder (Türkistan Genetiği).⁴²

Otkan, Pulat'a göre M.Ö. 318 öncesiyle ilgili olarak Çin'in Hsia ve Chou dönemine ait (M.Ö. 21. yy - M.Ö. 221) belgelerde de Xiongnulara ilişkin kayıtlar vardır. Ancak "Chou Kayıtları" (Chou Shu) ve "Dağların ve Denizlerin Kitabı" (Shan Hai Ching)'nin daha sonra yazıldığı anlaşılacak gerçekleri yansıtmayan bilgiler verdiği kanıtlanmıştır. O. Maenchen-Helfen'in yaptığı itiraz da işte tam bu noktadır. Pulat ve diğerlerine göre Xiongnular IV. yyda Kırgız Steplerini aşmıştır. Ancak Volga Hunları IV. yy'da Roma'dadır, ya da en azından Karpatlara yerleşmiş durumdadır. Sadece bu durum bu iki toplumu farklı zaman ve zeminin iki farklı milleti yapmaya yeten bir delildir. Şüphesiz Kuzey Xiongnuları içinde Türk unsurlar vardır ancak aynı şimdiki Kazakistan ve Özbekistan'daki gibi ana etnik gurubun Moğol unsurdan meydana geldiği bir devlet yapısına sahiptir (bir konglomerat) ve köledir. Buna karşın Türkiye'de Moğol unsuru (haplogrup C3x) % 13 Türkmenistan ve Kırgızistan da % 10 ve Azerbaycan da % 5 dolaylarında iken bu sayılan iki ülkede % 50'den fazladır.^{43, 44}

Hunlar Gerçekten de Xiong·nu'ların Devamı mı? İsim ve Köken Üzerine

Xiongnular gibi Hunlar da kendi tarihlerini kaydetmediler. Onlar hakkında tek bildiğimiz Romalılar ve Gotlar gibi düşmanlarından, yani Batılılardan öğrendiğimizdir. Batılı tarihçiler umumiyetle IV. yy Roma tarihçisi Ammianus Marcellinus'u (320-391AD), Hunlardan ilk bahseden batılı yazar olarak kabul eder. A. Marcellinus Hunları tanımlamak için Latince "**Hunnorum**" ismini kullanmış fakat bu terimin kökeni

⁴²Patricia Balaesque, Nicolas Poulet, Sylvain Cussat-Blanc, Patrice Gerard, Luis Quintana-Murci, Evelyne Heyer, and Mark A Jobling, "Y-chromosome descent clusters and male differential reproductive success: young lineage expansions dominate Asian pastoral nomadic populations", *Eur Journ Human Genet.* sy. 23 (2015): 1413-1422.

⁴³Andras Biro, Feher Tibor, Gustav Barany and Horolma Pamjav, "A Y-Chromosomal Comparison of the Madjars (Kazakhstan) and the Magyars (Hungary)". *Am Journ Physical Anthropology*, (2009): 1-6.

⁴⁴Omer Gökçümen, Timur Gultekin, Yesim Dogan Alakoc, Aysim Tug, Erksin Gulec, and Theodore G. Schurr, "Biological Ancestries, Kinship Connections and Projected Identities in Four Central Anatolian Settlements: Insights from Culturally Contextualized Genetic Anthropology", *American Anthropologist*, sy. 113 (2011): 116-131.

hakkında hiç bir bilgi vermemiştir.⁴⁵ T. Mommsen, (1948) “Hunlar eski kayıtlarda çok az bilinmektedir,” demektedir.⁴⁶ Ancak Hunlardan ilk bahseden A. Marcellinus değil, M.S. 98 yılında yazdığı, “De origine et situ Germanorum” adlı eseriyle Tacitus’tur.⁴⁷ Tacitus, M.S. 91 yılında Don’un ötesinde yerleşik ve Roma İmparatorluğuna tehlike arz edebilecek toplulukları, Got, Alan, Sarmat ve Burgondları, German adı altında sayarken Kuban havzasında ikamet eden Hunlardan da bahseder. Hunların varlığıyla ilgili elimizdeki ilk kayıt budur. Bir tek bu bilgi bile yerli ve yabancı birçok tarihinin yazdığının tersine Hunların kökenini Moğolistan’dan Karadeniz’in doğusuna, Kuban Nehri havzasına taşır. Çünkü bu tarih Batılıların iddia ettiği IV. yy Xiong•nu Hun bağlantısını çürütür. Günümüz Batı tarihçileri de bu sayılan toplulukları Germenleştirebilmek adına Hunları Moğollaştırmıştır.

Ayrıca McGovern de (1939) Avrupalılarla karşılaşmadan evvel Hunların muhtemelen M.S. 290’da Ermenistan Krallığı’nın kuzeyinde bir yerde yaşadıklarını hatta zamanın Ermeni Kralı III. Tiridates’in hem Alan (Sarmat) hem de Hunları paralı asker olarak ordusunda kullandığını bildirir.⁴⁸ A. Marcellinus’un M.S. 356-359 yılları arasında yazdığı tarihçesinde Sasani İmparatorluğu’nun doğusunda yerleşmiş, ilk önce Sasanilerle savaşan ve sonra da onlarla müttefik olan Kral Grumbates önderliğindeki **Chionitae** halkından bahseder. A. Marcellinus Chionitleri Hunların (Hunni) bir kolu olarak tanımlar, ancak diğer Hunlardan ırk olarak farklı olduklarını söyler. Grumbates adının Belh’de (Baktria) Gorambad olarak kullanılması Hunların bura ile ilişkisinin olduğunu da kanıtlar. Latince isim, Chionitae, **Kermikhionēs** terimiyle ilişkili görünmektedir. M.S. 566-81’i kapsayan bir tarihçe yazan Theophanes Byzantios, Farsların Türkleri tanımlamak için bu ismi kullandığını söyler.⁴⁹ C. Atwood’a göre bu kelime Orta Farsçadaki (Pehlevice) **KarmīrXyōn** (**KızılHunlar**) kelimesine denk olabilir. *Xyōn* ismi hem Pehlevice kaynaklarda hem de Süryanice’de (*Xyōn*) aynıdır.

⁴⁵ Ammianus, *Book XXXI*. 2, 1. (xxxi. ii. 1-9) (xxxi, 2, 21).

⁴⁶ Jordanes, *Getica*, ed. T. Mommsen, (MGH, AA, Munich, 1882, Eng. Trans. C Mierow), Chicago, 1915, VI.I.

⁴⁷ Mark Joshua J., “Huns”, *Ancient History Encyclopedia*, April 25(<https://www.ancient.eu/Huns/>) 2018.(12.12.2019).

⁴⁸ Mc Govern William Montgomery, *The Early Empires of Central Asia: A Study of the Scythians and the Huns and the Part They played in World History, with Special Reference to the Chinese Sources*, Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1939, 529.

⁴⁹ *Theophanes Byzantios, The Chronicle of Theophanes*, ed. Harry Turtledove, Pennsylvania: University Penn, Press, 1982, 82-124.

Xyōn ismi Mazdek kayıtlarında iki kez Zarathustra'nın yerel düşmanı olarak geçer. Bu Pehleviceyi (Orta Farsça) kesinlikle Avestaya kadar dayandırır. Avestan şekil *Āyaona*'dır. Burada X, bilinmeyen bir harfin kesin olmayan bir telaffuzunu (diacritic) işaret eder. Jamsheed Choksy'nin de belirttiği gibi, *Āyaona* kesinlikle yabancı bir kelime gibi durmakta hatta kayıtlardaki anlatı onu kralları *Arejataspa* Pehlevice: *Arjasp/Afrasiyab*) olan (İranlı bir isim) İrandaki yabancı bir krallığın hükümdarı olarak görmektedir.⁵⁰

Kīyūnāyē ve *Hūnāyē* formularını bir birinin eşdeğeri olarak kullanan Stilit Joshua⁵¹ kayıtlarında; “Pers kralı Peroz bizim dönemimizde *Kīyūnāyē* ve *Hūnāyē*'ye (aynı halk için kullanılan iki farklı isim) karşı yaptığı savaşlar karşılığında Romalılardan birçok kez altın aldı,” demektedir. Bu durumda Kızıl Hunlar etnik olarak Hunlardan farklı değildir ve Romanın Hunlarla kavgasının sanıldığı gibi ihlal edilen sınırlarını korumak yüzünden çıkmadığı ortaya çıkar.

Diğer taraftan eski Gürcü ve Ermeni kaynakları “**bun**” ve “**kun**” Türklerinden bahseder. Gürcüce “**Bun**” kelimesinin Ermenice karşılığı “**bow**n” ve Orta Dönem Persçede (Pehlevice) “**bun**”dur. Heinrich Hübschmann bu kelimenin “yerli, kök, esas” anlamlarına gelebileceğini önermiş,⁵² Ilia Abuladze⁵³ ve Mzia Androniķşvili⁵⁴ de bu fikri desteklemiştir. İlâveten bu gün “**Gürcü**” kelimesinin karşılığı olduğu iddia edilen “**Kartli**” kelimesi de Laszlo Rasonyi'ye göre “**Kuman/Kun**” anlamına gelmektedir.⁵⁵ Dolayısıyla, “**Bun-Türk**” teriminin, Kartli'nin “yerli” veya en eski sakinleri/sahipleri anlamında kullanılması doğru bir seçim gibi görünmektedir. Marr'ın “Kök Türk” yorumu⁵⁶ yakın tarihte Rapp (1999) tarafından da desteklenmiştir.⁵⁷ Ancak aynı Rapp,

⁵⁰ Jamsheed Choksy, “Xiaona- or Hun Reconsidered”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung*, v. 1, sy. 65 (1994): 93-98.

⁵¹ Walter Wright, *The Chronicle of Joshua Stylites, composed in Syriac A.D. 507, with a Translation into English and notes*, L.L.D. Cambridge: Cambridge University Press, 1882, 21.

⁵² Von H. Hübschmann ve I. Theil, *Armenische Grammatik. Armenische Etymologie*, Drug und Verlag, Leipzig: von Bereitkopf - Hartel, 1897, 123-4.

⁵³ Ivan Abuladze, *Kartuli da somxuri liķerauruli urtiertoba IX-X ss-ši*, 085, Tbilisi, 1944, 124-132. electronically prepared by Eka Kvirkevelia, Tbilisi, 2017; TITUS / GNC version by Jost Gippert), Frankfurt a/M, 24.9. 2017.

⁵⁴ Mzia Androniķaşvili, *Narķvevebi iranul-kartul enobrivi urtiertobidan I*, Tbilisi: Tbilisis Üniversitesi, 1966, 297.

⁵⁵ Laszlo Rasonyi, *Doğu Avrupa'da Türklük*, çev. Dr. Yusuf Gedikli, İstanbul: Selenge Yayınları, 2006, 26-190.

⁵⁶ Marr Nicolas, “Bogi iazycheskoi Gruzii po drevne-gruzinskimistochnikam”, *Zvoirao*, sy, 1 (1902): 1-29.

daha sonraki yayınında ilk söylediklerini paleografik (yazı stillerindeki farklılıklar) gerekçelerle inkâr ederek Hun (**Honi**) ve Türk (**T'urk'i**) ifadelerinin birleştirilmesini tereddütle karşılayıp reddetmiştir.⁵⁸ Culaja'ya göre bu terim Helen öncesi dönemi işaret etmek için kullanılmıştır.⁵⁹ K. Lerner ise İbraniceden, "**bney-Turks** = Kök Türkler" ifadesini çıkararak sözde bir Semitik tabakanın etkisini önerir.⁶⁰ Öyle görünüyor ki, Lerner hala eski İbranicedeki **Nuh'un oğlu Yafes'in torunu "Togarmah"** hikâyesinin gerçek olduğu zannıyla geliştirilen Hamitik-Semitik dil romantizminin etkisindedir, aksi takdirde hiç bir şekilde doğru olmayan bir Yahudi propogandasını sunmayacağı açıktır. Benzer biçimde, Hippolytus'un kaleme aldığı "**Şatberd elyazması**"nda geçen "**bun-horolisa**" ifadesi Davut ile Goliath'ın (Calut'un) anlaşmasından bir alıntıdır.⁶¹ Burada "**horol**" ok ya da mızrağın kemik ucunu işaret ederken, "**bun-**" ok ya da mızrağın sapını ("ратовище") ifade eder ki o da "kök/sap" (основание, рукоятка) anlamındadır. Burada, Marr'ın gözleminin son derece doğru olduğu sonucuyla "**bun-**" "kök" ya da "yerli" anlamına gelir. Marr, böylece, haklı olarak tesadüfen geçen Ermenice "bown-gelardan" bileşik kelimesinin "bun- horolisa"nın sadece iyi bir eşdeğeri olduğunu ispatlamıştır. Heinrich Hübschmann, İlia Abuladze ve Mzia Andronikaşvili tarafından da desteklendiği gibi hem Ermenice "bown" hem Gürcüce "bun", hem de Orta Perscedeki "bun" kuşkuyla hiç yer bırakmayacak şekilde "kök, yerli veya esas" anlamlarına gelmektedir.^{62, 63, 64} Dolayısıyla, "Bun-Türk" ifadesi Kartli'nin (Kuman Toprağı olan Gürcistan'ın) "ilk yerli" veya "kök" Türk sakinleri gibi bir anlama geldiği açıktır. Ancak bu halkın ismi değil sıfatı olmalıdır. Yani Türklerin buradaki durumuyla ilgili bir sıfat olmalıdır. Bu durumda Hun=Kun=Bun geçişkenliğini araştırmak gerekmektedir.

⁵⁷ Stephan H. Rapp, "Pre-Christian History in the Georgian Shatberdi Codex: A Translation of the Initial Texts of Mok'c'evay K'art'lisay (The Conversion of K'art'li)", Le Muséon, sy. 112, (1999): 79-128.

⁵⁸ Stephan H. Rapp, "Studies in Medieval Georgian Historiography: Early Texts and Eurasian Contexts", *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, Subsidia: Lovanii, sy. 601 (2003): 113.

⁵⁹ Culaja Gaganishvili Victor, *Mroveli Leonti: Žisn' kartlijskix carej*, Moskva, sy. 60 (1979): 85-89.

⁶⁰ Constantine B. Lerner, *The Wellspring of Georgian Historiography, The Early Medieval Historical Chronicle The Conversion of Kartli and the Life of St. Nino*, (1655), London: Bennett -Bloom, 2004, 21-45.

⁶¹ Hippolytus, *Şatberd elyazması*, II Kings, Sam I. 21, 19.

⁶² Jamsheed Choksy, "Xiaona- or Hun Reconsidered", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.* v. 1, sy. 65 (2012): 93-98.

⁶³ W. Wright, L.L.D., *The Chronicle of Joshua Stylites, composed in Syriac A.D. 507, with a Translation into English and notes*, Cambridge: Cambridge University Press. 1882, 53-58.

⁶⁴ Hübschmann, Theil, *Armenische Etymologie*, Drug und Verlag, 123-124.

A. Vovin, Strabon'un Coğrafyası'nda (11,11,1,15) geçen Çin (σρη-) ve Bactria (Belh) sınırlarında yaşayan bir halkın etnik kökenini ifade eden Yunanca δρυv- kelime köküne dikkat çekerek, "Bu kelime Hun isminin (<*hwrung) daha eski bir türünü temsil edebilir ve Gürcücedeki "bun-" kelimesinin kökünü oluşturabilir," demiştir.⁶⁵ Eski Gürcücede Orta İran döneminden kalma fr- kökünün br- köküyle ikame edilme örnekleri vardır: frazēn>brzen-i; bilge. Bunun yanısıra "hr-" yerine ikame edilen "pr-" (prom- >hrom-; "Roma") gibi örnekler * fr->br- ikamesiyle girmiştir. İkinci sıkıntı Eski Gürcü kaynaklarında Hunların isminin farklı bir biçimde yani Honni şeklinde geçmesi gerçeğidir. Aslında bu biçim "Dönüşüm" adlı eserin yukarıda ele alınan pasajın devamında bun-Turkni kelimesiyle yan yana bulunmaktadır.

Batılıların M. Ammianus'u kabul etmekle etmemek arasındaki ikirciklenmeleri M. Ammianus'un Hunlara yalnızca İskitlere ait etnik sıfatları yüklemekle kalmamış aynı zamanda Stoacıların asalet verici olarak niteledikleri öncül (a priori) özellikleri de vermiştir. Aslında M. Ammianus'un bunu yapmaktaki amacı vahşette Hunların kökeninin İskitler olduğunu kanıtlamaktı. Ancak bu günkü tarihçiler hem onu hem de Hunların varisi olarak saydıkları Macarları kaynak aldıkları için verdikleri örnekler çelişkili ve hatalıdır. Mesela E. A. Thomson'un bir örneği Macarlara dayalıdır.⁶⁶ M. Ammianus bu konuda doğru ama Macarlar yanlıştır. Macarların çoğunlukla Türk kökenli olmadıkları, hele hele de Hun kökenli hiç olmadıkları, Türk gelenek ve göreneklerinden de hiç anlamadıkları için E. A. Thomson, M. Ammianus'un anlattığı örneği yanlışlarken, Macar T. Zoltan'ı kaynak olarak göstermesi bunun en bariz örneğidir.⁶⁷ M. Ammianus'un verdiği örnek şudur: "Hunlar at üstünde günlerce süren yolculukları sırasında eyerlerinin altında tuttıkları çiğ etlerini acıktıklarında yerler." Bu gelenek bütün Türk toplumlarında ortak olarak bulunan adına da basturma (bastırma) denen tuz ve baharatla işlenmiş çiğ et yeme geleneğidir. Zaman içinde atın sırtının sıcaklığı ve atın sıcak tuzlu teriyle karışan çiğ et kavru olarak kurur, pişer ve yenecek hale gelir. Bunun bir değişik örneği de çiğ köftedir. Yani M. Ammianus'un anlattıkları doğru Macarları kaynak alan E. A. Thomson'un anlattıkları yanlıştır. Ancak burada

⁶⁵ Alexander Vovin, "Did the Xiong-nu Speak a Yeniseian Language?", *Central Asiatic Journal*, v. 44, sy. 1 (2000): 87-104.

⁶⁶ Edward Arthur Thomson, *A history of Attila and the Huns*. Oxford: Calenderon Press, 1948, 23-160.

⁶⁷ Zoltan de Takacs, "Congruencies between the Arts of the Eurasiatic Migration periods", *Artibus Asiae*, sy. 5 (1935): 23-32.

Thomson'un amacı sanırız Türk Kültürü'nden bihaber Macarları Türkleştirmek değil Hunları Macarlaştırmaktır. Böylece Hunları Türk Kültür dairesinden koparmış olacaktır. E. A. Thomson, C. Kelly⁶⁸ ve diğerlerinin M. Ammianus'un ortaya koyduğu Hun İskit bağlantısını kabul etmemelerindeki sebebi anlamak da oldukça zordur. Çünkü T. Zoltan'ın verdiği yanlış bilgiye rağmen Ammianus'un Hunlarla ilgili söylediklerinin doğru olması onun kaynağının doğru olduğunu gösterir.

M. Ammianus yazdığı Roma Tarihi'nde Hunlar hakkında şu bilgileri verir: "Hunlar, hayatı hiçe saymakta diğer tüm barbarlar içinde eşsizdir. Onlar insana biraz benzerlik taşısa da medeniyetten o kadar uzaktırlar ki yiyeceklerini hazırlamada ateşten hiçbir surette yararlanmazlar. Yiyeceklerini hazırlarken hiç bir çesni türü kullanmazlar. Tabiatta buldukları kökler ve hayvanların yarı-pişmiş etleriyle beslenirler, çünkü eti ata bindiklerinde kendi uyluklarıyla atlarının sırtı arasına yerleştirerek uzun süre bekletir sonra yerler. Saldırıya uğradıklarında bazen düzensiz savaşa tutuşurlar bazen de düzenli birlikler şeklinde kulakları tırmalayan garip çığlıklarla yeri göğü inleterek savaşa girerler. Düzensiz savaş yaptıklarında son derece hızlı hareketle aniden dağılırlar ve sonra aynı hızla gevşek bir biçimde bir araya toplanırlar. Uçsuz bucaksız ovalarda önlerine ne çıkarsa tahrip eder, surların üzerinden uçar, düşmanları onların yaklaştıklarının farkına bile varamadan bir çırpıda obalarını yağmalarlar. Bunların gelmiş geçmiş en korkunç savaşçı oldukları bilinmelidir çünkü ok çubuklarına şaşılacak derecede sıkı bağladıkları sivriltilmiş kemikten yapılmış silahlarıyla çok uzaktan vuruşurlar. Kılıçla yakın dövüşte kendi canlarını umursamazlar. Düşmanları ani, hızlı ve seri kılıç darbelerini savuşturmaya çalışırken, birden bire düşmana kement atarlar. Böylece bacakları dolanan düşman ne yürüyebilir ne de ata binebilir."

Ancak, M. Ammianus'un anlattıkları Hırvat bilim adamı L. Hauptmann tarafından reddedilmiştir.⁶⁹ L.Hauptman, M. Ammianus'un ya aptalca bir hata yaptığını ya da metnin bozuk olduğunu söyler. L. Hauptmann, "Vithimir'in bağlandığı müttefik Hunlar değil (*Not Hunis aliis fretus Vithimir*) Alanlardır (*Halanis aliis frelus*)," derken Jordanes'in, Ostrogotların tek düşmanı olarak Hunları göstermesine dayanır. Fakat nedense Jordanes'in derlemesinin de hatalı, hayali ve taraflı olabileceğini

⁶⁸ Kelly Christopher, *The End of Empire- the Fall of Rome*, New York: W. W. Norton- Company, 2010, 23-34.

⁶⁹ Hauptmann Lear, "Kroaten, Goten und Sarmaten", *Germanoslavica*, sy. 3 (1935): 95-127.

görmemiştir. Jordanes sadece Got kökenli Cassiodorus'tan aktardığı, 'Gotların Erken Tarihi'ni kendisinin de bizzat geçirdiği başkalaşımı korumak adına M. Ammianus'tan aktardığı her şeyi de Alanlar lehine değiştirmiştir.⁷⁰ Çünkü kendisi de Got kökenlidir! M. Ammianus'un, "*Hunis per Omnia suppres*", şeklinde yazdığını Jordanes "*pugna pares*", şekline çevirmiştir. M. Ammianus'a göre Alanlar Hunlarla karşılaştırıldığında daha kaba ve az kültürlüdür "*viclu mitiores et cultu*". Ancak Jordanes, "*mitiores*" kelimesi yerine, "*dissimiles*", kelimesini "*cultu*", kelimesi yerine de "*humanitate*", insana daha saygılı/kültürlü kelimelerini kullanmıştır. M. Ammianus, Ermenar'ın ölümünün ardından Alanlar'ın Ostrogotlara saldırdığını yazarken Jordanes bunu Hunlar şeklinde değiştirmiştir.

Jordanes de Hunların kökenine önemli yer ayıranlardandır.⁷¹ Cassiodorus'tan derledikleriyle Hunların kökenlerini şöyle açıklar: "Gotların kralı, Büyük Gadarik'in oğlu ve Getae tahtının beşinci varisi olan Filimer, Scandza adasından ayrıldıktan sonra halkının içinde dolaşan cadılara rastlar. Bu kadınlardan şüphe ederek, onları kabilesinden kovar. Vahşi tabiatta obalarından uzakta yalnız başına kalan bu kadınlara kirli ruhlar kucak açar ve onlarla birleşirler. Doğanlar işte bu vahşi Hun kabilesini oluştururlar. Bu vahşiler ilk önceleri bataklıklarda yaşıyordu. Akıl almaz hünerlere sahip, vahşi, iğrenç ve cılız bir insan görünümü bu insanların aralarında konuştukları bir dili yoktu. Konuşmaları insanlarınkiyle aynı olmasa da benzerdi. Hunlar, iblislerle çiftleşen bu cadılar tarafından doğurulduklarında Meotis bataklıklarının çok uzak bir köşesine yerleştiler. Avlanmaya meraklıydılar ama başka sanatlarda hiç bir beceriye sahip değildiler. Çoğalıp bir ulusa döndükten sonra hırsızlık ve yağmacılık yaparak komşu ırklarla aralarındaki barışı bozdular. Avcılarından biri bir gün Meotis bataklığının en uzak bir noktasında oyun peşinde koşarken onu bataklığın ötesine götüren bir yaban geyiğiyle karşılaştı. Geyik bir an ilerliyor sonra tekrar durup sanki onu çağırıyormuş gibi bakıyordu. Peşinden gittiği geyik ona bataklığın geçilebileceğini göstermişti. Önceleri bataklığın deniz gibi geçilmez olduğunu düşünmüşlerdi. Diğer tarafa vardıklarında, İskit topraklarını keşfettiler ve o anda geyik yok oldu." Jordanes anlatmasını şöyle bitiriyor: "Kabilesine dönerek ne bulduğunu anlattı. İskitlere övgüler

⁷⁰Michael Klaassen, *Cassiodorus' Chronica: Text, Chronography and Sources*, Pennsylvania: University Penn Press, 2010, 134-165.

⁷¹*Jordanes Getica*, ed. T. Mommsen, vol. VI.1 (MGH, AA, Munich, 1882, Eng. Trans. C Mierow), Chicago, 1915, 9-13.

yağdırdı ve halkını geyiğin yönlendirmesiyle bulduğu yolda gitmeye ikna etti. Yakalayabildikleri kadar geyik yakalayarak ilk kez Scythia'ya (Siydiya; İskit toprakları) girdiklerinde zaferleri için kurban ettiler. Kötü ruhların soyundan gelen Hunlar İskitlerle kaynaştılar. Meotis'in ötesinde başka bir dünya olduğundan tümüyle habersiz olan Hunlar şimdi İskit toprağının keyfini sürüyor. Kıvrak zekâlarıyla geçmişin tam olarak bilinmeyen bir dönemine ait olan bu yolun kendilerine kutsal olarak gösterildiğine inandılar. Oradakiler kendilerine tabi oldular ve bir kasırğa gibi büyük bataklığı geçtiler.”

Jordanes'in Cassiodorus'tan alıntılacağı bu bilgiye göre Hunlar doğudan gelme değil Scandza'lı, yani, Norveçlidir ve Gotlarla akrabadır. Ancak Hun düşmanlığının esas sebebi başkadır: Cassiodorus, çağdaşı olan Got Kralı Eutharic Justinian'ın Consul'üdür. Ayrıca Cassiodorus'un kitabı esasında Romalılar için yazılmış bir tarih kitabı değil de Roma yönetimine bir methiye kitabıdır. Gotlar için ise bir tarih! Çünkü Cassiodorus meşhur Got Kralı Yüce Theoderik'in kızıyla evlidir! Theoderik'in hiç erkek evladı olmadığından Cassiodorus tahtın doğal varisidir! Papayla da Hıristiyanlık konusunda anlaşınca Hunlara düşman kesilmekten gayri çıkar yolu kalmamıştır!

Xiongnu ya da Hsiung-nu Antropolojisi

MÖ 8. ve 3. yüzyıllar arasında Ordos Bölgesi Antropolojisi

1930'larda İç Moğolistan'da, Çin Seddi'nin batısında, Ordos Çölü'nde, bulunan bronz eserlerin incelenmesi Xiongnu sanatıyla Hunlarınki arasında çarpıcı farklar olduğunu ortaya çıkarınca bunların iki farklı halk olabileceği düşünülmüştür.⁷² Ordos Kültürü, İç Moğolistan Özerk Bölgesi'nin güneyinde, Pekin'e yaklaşık 300 kilometre mesafede, Çin Halk Cumhuriyeti'ne ait Ordos Çölü'nde Üst Paleolitik Dönem'den başlayarak Geç Tunç çağına kadar süren bir dönemi kapsar. Ordos, iskelet kalıntıları ve eserlerinden anlaşıldığı üzere bu kültür ağırlıklı olarak Mongoloiddir.⁷³ Ancak, Qin ve Han hanedanları tarafından işgal edilmesine kadar geçen birkaç yüzyıl boyunca bu bölgede Europoid ve Mongoloid halklar arasında çok sayıda karışım olduğu açıktır.

Zhukaigou kültürü, Ordos'ta MÖ 2200 ile 1500 arasında gelişen ilk neolitik kültürdür. Yaklaşık 327 mezarda yapılan genetik inceleme Yinniugou'nun kalıntılarıyla

⁷² Parker, “The History of the Wu-wan or Wu-hwan Tunguses of the First Century”, 1-5.

⁷³ Christine Keyser-Tracqui, Eric Crube'zy and Bertrand Ludes, “Nuclear and Mitochondrial DNA Analysis of a 2,000-Year-Old Necropolis in the Egiyın Gol Valley of Mongolia”, *Am. J. Hum. Genet. sy.* 73 (2003): 247-260.

benzer çıkmış ve günümüz Daur ve Evenk topluluklarının ataları oldukları anlaşılmıştır (Haplogrup D). Arkeolojik buluntular, bu kültürün Xiajiadian kültürünün bir ileri evresi olduğunu göstermektedir.⁷⁴ Bu kültür, silah süslemesinde yılan deseninin geliştirilmesinden ve daha sonra Ordos stili olarak bilinecek hayvan desenlerinin geliştirilmesinden sorumludur. Ordos halkı M.Ö. 6. yy'dan M.Ö. 2. yüzyıla kadar Ordos çölünde yaşamıştır. Onlardan önce bölgeyi kimlerin işgal ettiği bilinmese de, kuvvetle muhtemel Moğollardır.⁷⁵

M.Ö. VII. ve VI. yy arasına tarihlendirilen Taohongbala mezarındaki iskeletler de Xiong•nu bronz kültürüne aittir ve Mongoloid yapıdadır.⁷⁶ 1979'da Bayannuur çevresinde Hulusitai'de ortaya çıkarılan benzer bir mezar türü M.Ö. V. - IV. yy arasına tarihlendirilmiş ve bu mezar Yinshan'ın kuzey yamacında bulunan tek Xiong•nu Kültür kalıntısı olarak kabul edilmiştir. Mezarda ağırlıklı olarak bronz eserler, çanak çömlek ve 27 at iskeleti kalıntısı vardır. 1983 yılında Guoxianyaozi'de yapılan kazılarda, ortaya çıkarılan toplam 31 mezar M.Ö. VI.-V. yy'a tarihlenmiş ve kuvvetli Kuzey Mongoloid özellikleri gösterdiği anlaşılmıştır. Bu özellikler genel olarak güneye doğru azalır. Doğu ve kuzey Mongoloidlerinin iskelet kalıntıları M.Ö. VII. yy tarihlenen Maoqinggou ve Yinniugou'daki toplam 117 mezarda görülebilir. Bu kültürlerin bronz silahları Çin stilindedir.

Ordos'taki birçok tasvirlerin bazılarında insanlar düz saçlıdır. Bunlara özellikle Baotou, Etuoke, Xihaokou, aşağı Woertuhao ve Mengjialiang'daki arkeolojik buluntularda çok sık rastlanır. Buluntuların böyle çıkmasının sebebi Ordos halkı, M.Ö. III. yy Qin Dönemi Çin'inin kuzey doğu sınırında bulunuyordu ve Yuezhilerle karışık bir halde yaşıyorlardı.⁷⁷

İç Moğolistan, Kuzey Çin'de Taohongbala Mezarları

1972 yılında Çinli arkeologlar, Ordos çöl bölgesinde bulunan altı mezarı araştırmıştır. Bu altı mezar kuzeydoğu yönünde kazılmış dikdörtgen çukurlardır. İskeletler uzuvlar uzatılmış, sırtüstü pozisyonda, tabuta konmadan tek başına gömülmüştür. Kurban edilen hayvanların; başta atlar, öküzler ve koyunların, kafatası ve

⁷⁴Ordos Museum, "Ordos bronze wares", Beijing, 2018.

⁷⁵Tian Guan-Jin "The Hsiung Nu tombs at Taohongbala", Kao gu xue bao, sy. 1 (1976): 131-144.

⁷⁶Wuenyuesitu, *Archaeological Culture Research on Northern Steppe from Bronze Age to Early Iron Age* (in Chinese), Beijing: Science Press, 2007, 300-356.

⁷⁷Tian Guan-Jin, *The Patterns and Time of Huns Tombs. Cultural Relics and Archaeology in Inner Mongolia*, Beijing: Science Press, 1983, 16-28.

toynakları iskeletlerin üzerine yerleştirilmiştir. Çıkarılan materyal çoğunlukla bronz nesnelere olmakla birlikte demir, altın, taş, kemik veya seramikler de vardır. Bronz hançer ve ok başlığını incelediğinde Savaşan Devletler Dönemi (M.Ö. VI.-V. yy) erken yıllarına ait olduğu anlaşılmıştır.⁷⁸ Çin yazılı tarihi olan Shiji'ye göre (史記), Savaşan Devletler Dönemi'nde Taohongbala'nın çevresi ormanlarda yaşayan barbarlar anlamına gelen Linhu (林胡) adlı göçebe bir kabile tarafından iskân edilmiştir.⁷⁹ Bu bronz tokalar ve zoomorfik motifli süslemeler Kuzey Çin'deki tipik bozkır (step) kültürlerini temsil ettiğinden Tien, Taohongbala'daki bu materyal kültürünün Linhu'lara ait olduğunu ileri sürdü. Ayrıca, Linhu, MÖ 265'te Zhao Devleti (Savaşan Devletler Dönemi'ndeki krallıklardan biri) tarafından yenilgiye uğratılınca bir daha Çinli tarihçiler tarafından hiç bahsedilmemiştir. Linhuların, Xiong•nunun ilk dönemlerinde onlara katılmış olabileceği ve muhtemelen Xiong•nu konfederasyonunun bir parçası olduğu da ileri sürülmüştür.⁸⁰

Yukarı Talas Vadisi Mezarları

Xiong•nunun Mongoloid olduğunu ilk ileri süren A. N. Bernshtam'dır.⁸¹ Bu âlim, MÖ I. yy'da, Xiong•nuların Uzak Asya'nın doğusundan Orta Asya'nın doğusuna göç ettiğini oradan da batıya yayıldığını iddia etmiştir. Bernshtam A.N., Yukarı Talas Vadisi'nde, Kenkol Nehri üzerinde bir mezarlıktaki 10 numaralı katakomb (mezar) girişinde (dromos) deforme olmuş iki kafatası bulmuş ve bu kafataslarının Pamiro-Fergana ırkından, beyaz, brakisefal ve yerel nüfustan köleler olduğunu iddia etmiştir. N. Marr'a göre bu mongoloid Xiong•nudur ve hiçbir zaman Türkçe konuşmamıştır. O.M. Helfen buna itiraz ederek, 'Pamiro-Fergana' tipi olaraklandırılan bu iskeletlerin Türk olduğunu ve Türkçe konuştuklarını iddia etmiştir. Ancak Pulleyblank EG, Xiong•nu

⁷⁸Wuenuyuesitu, *Archaeological Culture Research on Northern Steppe from Bronze Age to Early Iron Age* (in Chinese), Beijing: Science Press, 2007, 300–356.

⁷⁹ Tien Guan-Jin, "The Patterns and Time of Huns Tombs", *Cultural Relics and Archaeology in Inner Mongolia*, sy. 3 (1983): 28-29.

⁸⁰ Sophia-Karin Psarras, "Upper Xiadjan", *Monumento Serica*, sy. 47 (1999): 1-126.

⁸¹ Aleksandr Natanovich Bernshtam, *Kenkol'skii mogil'nik*, Leningrad, 1940, 34.

Dili'nin Yenisey dillerinden artık canlı örneği kalmamış bir dil olduğunu belirtmiştir.⁸² Dromosta (Eşikte) yatan Europoidler bu durumda Xiongnuların Wu-sunlu köleleri olmalıdır. N. Bershtam ve takipçileri, Mongoloidler hep katakomb mezara gömüldükleri için Orta Asya'daki tüm katakomb gömülerini Xiongnu olarak ilan etmiştir. Buna bağlı olarak da Moğolistan'daki Xiongnularla Macaristan'daki Hunlar arasındaki kayıp bağlantıyı mezarları bulan Kenkol çobanlarının kurduğunu ilan ettiler. Zaten De Guignes de sadece dövüşçülük ve barbarlıklarına bakarak Xiongnu ile Hunları akraba saymıştır. N. Marr doğru söylemesine rağmen, tüm katakomb gömüleri Xiongnulu addedilince Hunlar da otomatikman mongoloid damgası yiyerek Xiongnuların devamı sayılmıştır. Türk tarihçileri de buna gönüllü uymuştur.

Hun Mezar Anlayışı

Doğu Avrupa'da, IV. ve V. yydan kalma hiç bir Hun eserinde Xiongnu tasarımının temel özelliği olan hayvan ve efsanevi yaratık şekilleriyle bezemeye rastlanmamıştır. Xiongnu tarafından ya da onlar için yapılan Ordos bronzlarını inceleyen Otto Maenchen-Helfen, "Ordos bronzları arasında yer alan bütün eserler incelendiğinde Hunların yaşadığı bölgelerde bulunan tek bir nesneye bile benzer bir eser bulamayız," demiştir.⁸³ Xiongnu-Hun bağlantısıyla ilgili yeterli kanıt olmadığından dolayı günümüz araştırmacıları arasında fikir birliği yoktur.

Ying-shih Yü'nün 'The Hsiung-nu', adlı tezinde⁸⁴ M.Ö. 221-M.S. 220 arasında "Han Dış İlişkileri" incelenmiştir.⁸⁵ Burada bahsi geçen Ch'in ve Han İmparatorluklarıyla kavga edenler Moğol kökenlilerdir. Hunlarla Xiongnu arasında bağlantı olduğunu savunan De Guignes'in iddiasının önce Otto Maenchen-Helfen tarafından⁸⁶ ardından da yukarıdaki kaynaklar tarafından çürütüldüğü açıktır. Özellikle 'The World of Hun' adlı eserinin 367-75 sayfalarında Ordos bronzlarını inceleyen Helfen, Hun Xiongnu bağlantısını tam manasıyla çürütür. Ursula Brosseder de, 'Attila und die Hunnen' adlı makalesinin sonuç kısmında iki topluluk arasında özel bir bağlantı bulmakta zorluk çektiğini yazmıştır.⁸⁷ Alföldi A.^{88, 89} ve Zoltan T'nin iddia ettiği Hun

⁸² Edwin G. Pulleyblank, "The consonantal System of Old Chinese", *Asia Major*, 9 (1962): 5.

⁸³ Rémusat, *Observations sur l'histoire des Mongols orientaux*, 11-134.

⁸⁴ Ying-Shih Yü, "The Hsiung-nu", Yüksek Lisans Tezi, Indiana University, 1990, 118-421.

⁸⁵ Yingshih Yü, "The Hsiungnu", *The Cambridge History of China*, ed. Denis Twitchett and Michael Loewe, Cambridge: Cambridge University Press. sy.I, (1986): 373-462.

⁸⁶ Otto Maenchen-Helfen, "Huns and Hsiung-nu", *Byzantion*, sy. 17 (1944-45): 222-43.

⁸⁷ Ursula Brosseder, "Attila und die Hunnen", *Zur Archäologie der Xiongnu*, (2007): 62-73.

kazanlarını inceleyen Anke, B., kazan tasarımındaki bazı özelliklerin Hunlar ve Xiongnu arasında ikna edici bir bağlantı sağlayabileceğini söylese de ⁹⁰ işin aslı bu iddiayı ilk defa O. Maenchen-Helfen ‘Hunlar’ adlı kitabının 337. sayfasında bizzat kendisi ortaya atmıştır. Uygur Müzesi’ndeki Urumçi kazanının tarihinin sorunlu olduğunu ileri sürerek Helfen’in tezini destekleyen ⁹¹ Erdy M. kazanın yapılış tarihinin II. yy ortalarına, bir başka deyişle, şaşırtıcı bir şekilde, tam da Xiongnuların Khotan’ı işgal ettiği döneme denk düştüğünü iddia etmiştir. Bu tarih, Han Hanedanlığı ordusuna yenilen Xiongnuların batıya, Avrupa’ya, doğru ilerlemesindeki pürüzlerin ortadan kalkması demektir ki nitekim böylece hatalı zaman dizimi de düzeltilmiş olmaktadır. Bu kazanlar uslûp olarak Rusya ve Doğu Avrupa’daki mantar saplı kazanlarla (Törtel-Czakohalom örneklerinde olduğu gibi) benzer özelliklere sahip olmasına rağmen, o kazanlar V. yy ilk yarısından kalmadır. Arada hala 300 yüz yıl gibi muazzam bir boşluk vardır. ⁹² Bu sonuçlar Hunlarla Xiongnuların kesin bir biçimde farklı topluluklar olduğunu materyal kültür açısından da ortaya koymaktadır. Ayrıca Hunların Kuban havzasında ortaya çıktığı dönemde Xiongnu toplumu çökmüştü. M.V. Devlet de Minusinsk kaya resimlerine göre böyle bir benzerliğin olamayacağına hükmetmiştir. ⁹³ Hun mezarları da Xiongnu mezarlarından farklıdır. Derinliği 1-1.5 m arası genişliği 80 cm civarındadır. Tek kişi yatar. Ancak aile mezarları yanyana yapıлып üzerleri örtülür ve bir kurganoloşturulur. Macaristan, Marfovka ve Beliaus’ta bu tür mezarlara rastlanır. Mezar içine duvar olacak şekilde büyük taş plakaları yerleştirilmekte ve üzeri büyükçe bir taş plaka ile örtülmektedir. Mezar üzeri ise toprakla kubbe haline getirilerek gömme işlemi bitirilir. Mezar girişi (Dromos) bulunmaz. Bu yapı Avrupa’da çok nadirdir. Zakrzów’daki küçük “asil” mezarı, Bolshoi Kamenets’deki mezar ve Conceşti’deki

⁸⁸Alföldi Andreas, “Funde aus der Hunnenzeit und ihre ethnische Sonderung”, *Archeologia Hungarica*, Budapest, sy. 9 (1932): 32-45.

⁸⁹Alföldi Andreas, “Archaeologische Spuren der Hunnen”, *Germania*, sy.16 (1932): 135-138.

⁹⁰Anke Bodo, “Zur hunnischen Geschichte nach 375”, *Zur Archaologie der Xiongnu*, (2007): 38-47.

⁶⁵Erdy Miklós, “Hun and Xiongnu Type Cauldron Finds Throughout Eurasia”, *Eurasian Studies Yearbook*, sy. 67 (1995): 5-94 and Corrigenda, ESY, sy. 68 (1996): 143.

⁹²Alexander Koch, “A Hunnic Cauldron from Western China (Batı Çin’den Bir Hun Kazanı)”, *Archaologisches Korrespondenzblatt*, sy. 27 (1997): 631-43.

⁹³M. A. Devlet, “Sibirskie Poiasnie Azhurnie Plastini Arkheologiya SSSR”, *Moskva, Izdatelstvo “Nauka”*, sy, 4-7 (1980): 3-66.

mezar bu özelliktedir.⁹⁴ 1943'te Rudenko başkanlığında bir Moğol-Rus arkeolog ekibi Kuzey Moğolistan'da NoinUla Dağlarında buldukları mezarların özelliklerine bakarak bunun farklı bir kültür olduğunu belirtmiştir.^{95, 96} Daha sonra Konovalov'un, Selenge Havzası'nda bulunduğu⁹⁷ nekropollerin özellikleri ve cenaze törenleri Xiongnu Kültürüyle benzer olduğu anlaşılınca bütün Orta Asya Xiongnu Kültürünün malı olduğu ilan edilmiştir. Hâlbuki Xiongnular Çin el yazmalarına ilk defa M.Ö. 4. yy başlarında eski bir göçebe Moğol kabilesi olarak girer. Ancak Avar (Juan Juan) ve Wusunlar gibi Türk toplulukları bunların bağımlı devletleridir (vassal). Crube'zy ve arkadaşları (2000) işte bu mezarlardaki yatanların biyolojik akrabalıklarını incelemiş ve Moğol kabilelerle farklı olduğunu bunların Türk de dâhil olmak üzere Hint-Avrupalı olduğunu ortaya koymuştur.

Dil

Çin'in sınırları içindeki (Moğolistan'ın Güneyi ile Çin'in Kuzeyi arasında yerleşen) Xiongnularla Avrupalı Hunların kimliği 1940'lara kadar çok nadiren sorgulanmıştır. Xiongnunun Mongoloid olduğu konusunda hiç şüphe olmadığı için Hunlar da otomatikman Mongoloid kabul edilmiştir. Ancak bu görüşe son zamanlarda dil yönünden karşı çıkılmaya başlanmıştır.⁹⁸

J. P. Mallory, Toharların, MÖ III. binyılın sonlarında, Minusinsk bölgesinden güneye Tarım havzasına inmiş olabileceğini ileri sürmüştür.⁹⁹ Şimdiye kadar yüzey buluntularından elde edilen boyanmış çömlüklerin verdiği bilgiye göre, Tarım Havzası'nın I. bin yıldan önceki Neolitik Dönemi Çinli **Yangshao Kültürü**'nün bir uzantısıdır. Bu bölgenin ilk sakinleri olan Proto-Tibeto-Burmalar Hint-Avrupalı Toharların gelmesiyle güneye Tibet'e ve Himalayalara doğru çekilmiştir. Yangshao

⁹⁴Igor Khrapunov and Michel Kazanski, "A Grave from the Hunnic Period in the Cemetery of Zakrzów", *Sovetskaia Arkheologiia*, sy. 46 (2014): 363-378.

⁹⁵Rudenko Ivanovich Sergei, *Die Kultur der Xiongnu und die Furstengraber von Noin-Ula*, Bonn: Rudolfhabelt Verlag GmbH, 1969, 14-21.

⁹⁶Rudenko Ivanovich Sergei, *Frozen tombs of Siberia: the Pazyryk burials of iron age horsemen*, Berkeley: University California Press, 1970, 44-45.

⁹⁷Prokopij Batjurovič Konovalov, "The burial vault of a Xiongnu Prince at Sudzha", *Sovetskaia Arkheologiia*, sy. 42 (2011): 211-218.

⁹⁸Edwin G. Pulleyblank, "The consonantal System of Old Chinese", *Asia Major*, (1962): 9-10.

⁹⁹Mallory Jean Peter, *In Search of the Indo-Europeans: Language, Archaeology, and Myth*, London: Thames- Hudson, 1989, 10-134.

Kültürü'nün esası kırmızı aşı boyalı çömleklerdir ve bu çömleklerin çıkış yeri Ön Asya, yani bu günkü Anadolu-İran hattıdır. P. Otkan'a göre bu Ön Asya'dan Çin'in doğusuna olan kavimler göçünün sonucudur. MalloryJ.'ye göre bunlar Toharlardır, Otkan P.'ye göre ise Xiongnular. Fakat her ikisinin de dayandığı kaynak Ma Chang Shou'nun, 'Bei Di yü Hiungnu' (Kuzey Dileri ve Hiung-nular)'dur.¹⁰⁰ Bu durumda bunlardan birisi yanlış bilgi vermektedir. Pulleyblank (1966a; 1966b; 1993) Sino-Tibet ve Hint-Avrupa dilleri arasında genetik ilişki anlamına gelen morfolojik türde bir yapısal benzerliğin var olduğunu öne sürmüştür. IV. ve III. binyıllarda ve belki de daha önce Tarım Havzasında Proto-Sino-Tibetlerin varlığı bu teoriyi kabul edilebilir kılmaktadır. Ancak ne proto-Sino-Tibetlilerin Toharlarla etkileştiğini gösteren bir delil mevcuttur ne de Hint-Avrupalı olduğu iddia edilen Toharların o dönemde oradaki varlığı ispat edilebilmiştir. Bu iddialar A. Vovin'e göre Mallory J'nin, Gimbutas'ın hayalleri üzerine bina etmeye çalıştığı 'Aryan Tezi'nden başka bir şey değildir.¹⁰¹ Gimbutas M.'nin (1985) Kurgan I ve Kurgan II kültürleri olarak tanımladığı Dinyeper Donets Bölgesi'nde bulunan Srednij Stog II Kültürü (MÖ yaklaşık 5500-5000) o bölgedeki yerel bir evrimin sonucu olduğu anlaşıldığından Tohar Hint-Avrupa bağlantısı kendiliğinden çökmüştür. Hâlbuki Gimbutas bu kültürün Orta Urallar ve Sovyet Orta Asya'sındaki Neolitik döneme ait daha eski bir kültürle bağlantılarının olabileceğini öne sürmektedir.¹⁰² Bu iddiaya cevap ise Dinyeper Donets Bölge Müzesi'nin resmi WEB Sayfasında ilan verilmektedir: Srednij Stog, Yamnaya ve Çatalhöyük Mezopotamya bağlantılıdır.¹⁰³

¹⁰⁰Ma Chang Shou, *Bei Di yü Hiungnu (Norther Languages and T Xiung-nu's)*, Beijing: Sanlian, Shudian, 1962, 22.

¹⁰¹A. Vovin, "Did the Xiong-nu Speak a Yeniseian Language?", *Central Asiatic Journal*, sy. 44 (2000): 87-104.

¹⁰²Marija Gimbutas, *Civilization of the Goddess, The Dutch translation of 'Corded Ware Culture' is 'Touwbekercultuur'*, 1974, 392-393.

¹⁰³Çataloluk, *Türkün Genetik Tarihi*, 77-79.

Sonuç

Her ne kadar konuştukları dilin bu günkü Moğolcaya benzeyip benzemediğinin, bu gün bu dili konuşan kalmadığı için, araştırılma imkânı kalmamış olsa da, Xiongnuların genetik yapısı Moğol genetik yapısıyla aynı olduğu açıktır. Türkmenistan, Azerbaycan ve Türkiye’de bu genetik yapının baskın olmaması da Türk toplumunun Moğol kökenli olmadığı, hatta Moğolllarla yakın uzak bir akrabalığının dahi bulunmadığının en büyük delilidir. Ayrıca Moğol genetik yapısı Anadolu’da çok az bulunurken buna karşılık Macarlarda (Sekeliler hariç) baskın miktarda (% 60’ın üzerinde) bulunması Anadolu Türklerinin değil Macarların Moğol genetik yapısını çok daha fazla temsil ettiğini ancak Anadolu Türklüğünün bu yapıyı barındırmadığı ortaya çıkmaktadır. Bütün bu kayıtlı delillere dayanarak ne XiongnularınTürk olduklarını ne de Hunlarla soy birliği olan aynı halk olduğunu, ne Macarların Hun bakiyesi ne de Türklerin sonradan Anadoluya gelmiş Moğol bakiyesi olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

Ordos, Noin Ula ve karışık olmakla birlikte Selenge mezarları, mezar şekilleri, iskeletlerin antropolojik özellikleri ve genetik yapıları göz önüne alındığında Xiongnuların Hunlarla soy birliğine sahip oldukları söylenemez. Moğol genetik yapısına Anadolu’da çok az rastlanırken Macarlarda (Sekeliler hariç) baskın oranda bulunması Cengiz’in evladı Ögeday’ın obasının kalıntısı olduğunu göstermesi açısından çok önemlidir. Bu durum Türkmenistan, Azerbaycan ve Anadolu Türklerinin yani Göktürk kolunun Türk, Xiongnuların ise Türk olmadıklarını çok açık bir biçimde ortaya koyar. Macarların esasen Moğol genetik yapısını yani Ögeday’ın obasını temsil ettiği açıktır. Son genetik çalışmalar Xiongnuların kuzey ve güney Xiongnuları olarak ikiye bölünmesinin ardından güney Xiongnularının Çin içlerine gittiği ve bu günkü Han Çinlilerinin menşeyini oluşturduğu, Kuzey Xiongnularının ise bu günkü Kazakistan’a göçtüklerini ispatlamaktadır. Daha sonra Kuzey Xiongnularının Kotanı aldıkları ise W. Henning’in mektuplarından anlaşılmaktadır. Bu Xiongnularla Türk bakiyesinin birleşerek Uygur Devletini (Doğu Türkistan) kurdukları anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Hunlarla Xiongnuların soy birliği içinde olduğunu iddia etmek tarihi kayıtlar, dil, antropoloji ve arkeogenetik yönden mümkün değildir.

Kaynaklar

ABULADZE I., *Kartuli da somxuri liṭeraṭuruli urtiertoba*, Tbilisi: Tbilisi Üniversitesi, 1944, 124-132. (electronically prepared by Eka Kvirkvelia, Tbilisi, 2017; TITUS / GNC version by Jost Gippert), Frankfurt a/M, 24.9. 2017.

ALFÖLDİ A., “Funde aus der Hunnenzeit und ihre ethnische Sonderung”, *Archeologia Hungarica*, IX, Budapest, (1932): 32-45.

....., “Archaeologische Spuren der Hunnen”, *Germania*, (1932): 135-138.

Ammianus M. Book XXXI., 2, 1. (xxxii. ii. 1-9) (xxxii, 2, 21), (1932).

ANDRONİKAŞVİLİ, M., *Narḳvevebi iranul-kartul enobrivi urtiertobidan I*, Tbilisi: Tbilisi Üniversitesi, 1966, 297.

ANKE, B., “Zur hunnischen Geschichte nach 375”, *Zur Archaologie der Xiongnu*. 2007, 38-47.

ANNAMARİE, V.G., *Eski Türkçenin Grameri*, çev. Mehmet Akalın, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, 332.

ATWOOD, C. P., “Huns and Xiōngnú: New thoughts on an old Problem”, *Studies in History and Culture in Honor of Donald Ostrowski*, eds. Brian J. Boeck, Russel E. Martin, and Daniel Rowland, Blomington: Slavica Publishers, (2012): 27-52.

BIRO, AZ- ZALAN, A.- VOLGYİ, A. and PAMJAV, H., “A Y-Chromosomal Comparison of the Madjars (Kazakhstan) and the Magyars (Hungary)”, *Am Journ Physical Anthropology*, (2009): 1-6.

BALARESQUE, P.- NİCOLAS, P.- SYLVAİN, C.B.- PATRİCE, G., LUİS, Q-M.- EVELYNE, H. and MARK, A.J., “Y-chromosome descent clusters and male differential reproductive success: young lineage expansions dominate Asian pastoral nomadic populations”, *European Journal of Human Genetics*, (2015): 1413–1422.

BAXTER, H.W. and LAURENT, S., *Old Chinese Reconstruction*, Internet <http://ocbaxtersagart>. İsa. (12.12.2018).

CSANYI, B.- BOGACSI, S.E.- TOMORY, G.- CZIBULA, A.- PRISKIN, K.- CSOZ, A.- MENDE, B.- LANGO, K. P.- CSETE, A.- ZSOLNAI, E.K.- CONANT, C.- DOWNES, S. and RASKO, I., “Y-Chromosome Analysis of Ancient Hungarian and Two Modern Hungarian-Speaking Populations from the Carpathian Basin”, *Annals of Human Genetics*, (2008): 519-534.

BERNSHTAM, A.N., *Kenkol'skii mogil'nik*, Leningrad:1940.

CEREN, C.B.- TOGAN, İ., "The Asian Contribution to Turkish with Respect to the Balkans: Y-Chromosome Perspective", *Discrete Applied Mathematic*, (2009): 2341-2348.

CHARLES, O.H. *China's Imperial Past. An Introduction to Chinese History and Culture*, Stanford, California: Stanford University Press, 1975.

CONSTANTINE, B. L., *The Wellspring of Georgian Historiography, The Early Medieval Historical Chronicle The Conversion of Kartli and the Life of St. Nino*, London: Bennett-Bloom, (OCoLC) 2004, 85-110.

CHUNXIANG, Li- HONGJIE, Li- YINQIU, C.- CHENGZH, X.- DAWE, C.- WENYING, Li- VÍCTOR, H. ve diğr., "Evidence that a West-East admixed population lived in the Tarim Basin as early as the early Bronze Age", *BMC Biology*, (2010): 15-27.

CRAIG, B., *The Yuezhi: Origin, Migration and the Conquest of Northern Bactria*, London: Brepols, 2007.

COBLIN, W.S., *A Handbook of 'Phagsba Chinese*, Hawaii: University of Hawaii Press, 2007.

CULAJA, G. V., *Mroveli Leonti: Žisn' kartlijskix carej*, Tbilisi: Tbilisi Üniversitesi, 1979.

GUIGNES, J., *Voyages a Pékin, Manille a L'ile de France, Faits*, Tome second, Paris: Tbilisi, (Yayın Evi yok) 1718.

DAVLET, M.V. "Sibirskie Poiasnie Azhurnie Plastini Arkheologiiia SSSR", Moskva, *Izdatelstvo "Nauka"*, sy. 4-7 (1980): 3-66.

ERDY, M., "An Overview of the Xiong-nu Type Cauldron Finds of Eurasia in Three Media with Historical Observations", ed. Bruno Genito, *The Archaeology of the Steppes*, Napoli, Instituto Universitario Orientale, (1994): 379-438.

..... "Hun and Xiong-nu Type Cauldron Finds Throughout Eurasia", *Eurasian Studies Yearbook*, (1995): 5-94.

..... "Archaeological Insights into two Controversial Areas of Eurasian Hun History", *Presentation at the 39th P. I. A. C.* Szeged, Hungary, June, 1996/b.

..... "Ancient Hungarian Funerary Customs Observed in Northern Barbarian Hsiung-nu Cemeteries in c. 8th BC", *International Journal of Central Asian Studies*, Seoul, Korea, (1997): 135-208.

ETIENNE, V., “Huns and Xiongnu”, *Central Asiatic Journal*, (2005): 3-26.

GIMBUTAS, M., *Civilization of the Goddess, The Dutch translation of Corded Ware Culture*, 1974.

GÖKÇÜMEN, O.- TİMUR, G.- YESİM, D. Ve diğer., “Biological Ancestries, Kinship Connections, and Projected Identities in Four Central Anatolian Settlements: Insights from Culturally Contextualized Genetic Anthropology”, *Am.Anthropol.* 113, (2011): 116-131.

HALOUN, G., “Legalist Fragments. Part I”, *Asia Major*, (1951): 85-150.

HAUPTMANN, L., “Kroaten, Goten und Sarmaten”, *Germanoslavica*, (1935): 95-127, 315-353.

HENNING, W. B., “The Date of the Sogdian Antique Letters”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 12 (1948): 601-615.

HEATHER, P., “The Huns and the End of the Roman Empire in Western Europe”, *English Historical Reviews*, (1995): 4-41.

HIPPOLYTUS, “*Şaḥberd elyazması*”, II Kings, Sam I. 21,19.

HÜBSCHMANN, H. T. I., *Armenische Grammatik, Armenische Etymologie*, Leipzig: Drug und Verlag von Breitkopf - Hartel, 1897.

HYUN, J.K., *Hunlar, Roma ve Avrupa'nın Doğuşu*, Usa: Cambridge University Press, 2013.

IGOR, K., and MICHEL, K., “A Grave from the Hunnic Period in the Cemetery of Zakrzów”, *Archaologisches Romania*, 46 (2014): 363-378.

JAMSHEED, C., “Xiaona- or Hun Reconsidered”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung*, 65 (2012): 93-98.

JORDANES, ‘Getica’, ed. T. Mommsen, VI.1 (MGH, AA, Munich, 1882, Eng. Trans. C Chicago Mierow, (1915): 63-316.

KELLY, C., *The End of Empire & the Fall of Rom*, Usa:W. W. Norton-Company, 2008.

KURAKICHI, S., “A Study on the Titles Kagan and Khatun”, *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko*, (1926): 1-5,

KEYSER, C.- ERIC, C. and BERTRAND, L., “Nuclear and Mitochondrial DNA Analysis of a 2,000-Year-Old Necropolis in the Egyin Gol Valley of Mongolia”, *Am. J. Hum. Genet.*, (2003): 247–260

KLAPROTH, J., *Sprachatlas*, c. VII–XI, Paris: Tafeln, 1823.

KOCH, A., “A Hunnic Cauldron from Western China”, *Archaeologisches Korrespondenzblatt*, 27 (1997): 631-43.

KONOVALOV, P.B., *Khunnu v Zabaikal'e*, Ulan-Ude: Pogrebal'nye Pamyatniki, 1976.

KURAKICHI, S., *Bai Niao Ku Gu*, Shanghai: Shanghai Press, 1934.

MA CHANG, S., *Bei Di yü Hiung.nu*, Beijing: Sanlian, Shudian, 1962.

MAENCHEN, H.O., “Huns and Hsiung-nu”, *Byzantion*, 17 (1944-45): 43-222.

....., “Archaistic Names of the Hiung-nu”, *Central Asiatic Journal*, (1961): 61-249.

....., *The World of the Huns*, Usa: University of California Press, 1973.

MALLORY, J.P., *In search of Indo-Europeans*, Usa: Thames- Hudson, 1989.

MARK,J., “Huns”, *Ancient History Encyclopedia*, <https://www.ancient.eu/Huns/>, (12.12.2019).

MARR, N., “Bogi iazycheskoi Gruzii po drevne-gruzinskimistochnikam”, *Zvoirao*, sy. 14 (1902): 1-29.

MC GOVERN, W.M.. *The Early Empires of Central Asia: A Study of the Scythians and the Huns and the Part They played in World History, with Special Reference to the Chinese Sources*, Chapel Hill, Usa: University of North Carolina Press, 1939.

MORİ, M. ve NABUO, K., *Kita Ajia, Shi*, Tokyo: Yamakawa Shuppansha, 1981.

NORTHERN DYNASTIES' HISTORY, *History of Chinese Society*. 99., ed. Karl A. Wittfogel, Liao: Chia-shêng Fêng. v. 36 (1949): 907-1125.

ORDOS BRONZE WARES, Ordos: Ordos Museum, 2018.

OTKAN, P., *Tarihçinin Kayıtlarına (Shi Ji) Göre Hunlar*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

ÖGEL, B., *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I ve II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 1981.

PARKER, E.H., “The Turko-Scythian Tribes”, *The China Review*, v. 20 (1893): 72-100.

PARKER, E.H., “The History of the Wu-wan or Wu-hwan Tunguses of the First Century”, *The China Review*, v. 20-21, (1892-1893): 1-5.

PSARRAS, S-K., “Upper Xiajiadian”, *Monumenta Serica*, 47 (1999): 1-126.

PRİTSAK, O., “The Hunnic Language of the Attila Clan”, *Harvard Ukrainian Studies*, VI, (1982): 428-76.

....., “Studies in medieval Eurasian history”, (Collected Studies Series CS 132.) [ix], [365] *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 46 (1983): 62-563.

PULLEYBLANK, E. G., “The consonantal System of Old Chinese”, *Asia Major*, (1962): 5.

....., *Lexicon of Reconstructed Pronunciation in Early Middle Chinese, Late Middle Chinese, and Early Mandarin s.v. xiong and du*. Usa: University of British Columbia Press, Vancouver, 1991.

....., *Outline of Classical Chinese Grammar*, Vancouver: UBC Press. 1999.

RAMSTEDT, G.J., *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, I.II.Lawtlehre*, Helsinki, (1952–1966), *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, bearbeitet und herausgegeben von P. Aalto* Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura, 1957.

RAPP, St. H., “Pre-Christian History in the Georgian Shatberdi Codex: A Translation of the Initial Texts of Mok‘c‘evay K‘art‘lisay (The Conversion of K‘art‘li)”, *Le Muséon*, (1999): 79-128.

....., “Studies in Medieval Georgian Historiography: Early Texts and Eurasian Contexts”, *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, XIX, (2003): 601.

RASONYI, L., *Doğu Avrupa’da Türklük*. çev. Yusuf Gedikli, İstanbul: Selenge Yayınları, 2006.

RÉMUSAT, J-PA., *Observations sur l’histoire des Mongols orientaux*, Imprimerie Royale 1843.

RUDENKO, I.S., *Die Kultur der Xiongnu und die Fürstengraber von Noin-Ula*, Bonn: Rudolfhabelt Verlag GmbH, 1969.

SERGEÏ, M., “Niche Grave Burials of the Xiong-nu Period in Central Asia”, *Information Bulletin, Moskow, Internat, Assoc for the Cultures of Central Asia*, (1990): 91-99.

....., “Archaeology of the Hsiung-nu in Russia: New Discoveries”, Presentation at the Metropolitan Museum of Art, *Ancient Near East department in New York, NY*, (1999):1-15.

....., “Archaeology of the Hsiung-nu in Russia: New Discoveries”, *New York Metropolitan Art Museum, Dept. Antique Near East, NY*, (2000):1-19.

SSU-MA, C., *The Grand Scribe's Records C. I, The Basic Annals of Pre-Han China*. Shih-chi, Chung Hua Shu-chü, 1975. ed. William HN Bloomington, Indiana: University Press, Peking, 1984.

SINOR, D., *The Hun period, The Cambridge History of Early Inner Asia*, Cambridge (UK), New York: Cambridge Univ Press, 1990.

....., “Migrations in Inner Asia: Facts and Fancy”, sözlü sunum, *American Oriental Society*, March 23-26, sy. 207 (1997): 1.

TAKACS, Z., “Congruencies between the Arts of the Eurasiatic Migration periods”, *Artibus Asiae*, X (1935): 23-202.

TIAN, G.J., “The Hsiung Nu tombs at Taohongbala”, *Kao gu xue bao*,1 (1976): 131-144.

TOKİO, T., *Tonkō shiryō ni yoru Chūgokugo shi no kenkyū: K'yū jisseiki no Kasei hōgen*, Tokyo: Sobunsha, 1988.

TÜLAY, Ç., “Hsiung-Nu (Hun) Kişi Ad ve Unvanlarının Eski Çince Yazı Çevrimi”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (200): 21-29.

THOMSON, E. A., *A history of Attila and the Huns*, Oxford: Calenderon Press, 1948.

UCHIDA, G., *Kita Aiji Kenkyu* (Kuzey Asya Tarihi Araştırmaları), Tokyo: Dobosha, 1975.

URSULA, B., “Attila und die Hunnen”, *Zur Archaologie der Xiongnu*, (2007): 62-73.

VOVİN, A., “Did the Xiong-nu Speak a Yeniseian Language?” *Central Asiatic Journal*, 44 (2000): 87-104.

WINK, A., *Al-Hind, The making of the Indo-Islamic World. The Slav Kings and The Islamic Conquest 11th-13th Centuries*, Boston, Leiden: Brill Academic Publishers, 2002.

WRIGHT, W. L.L.D., *The Chronicle of Joshua Stylites, composed in Syriac A.D. 507, with a Translation into English and notes*, Cambridge, Usa: Cambridge University Press, 1882.

THEOPHANES BYZANTIOS, *The Chronicle of Theophanes*, ed. Harry Turtledove, Usa: University Penn Press, 1982.

WUENYUESITU, *Archaeological Culture Research on Northern Steppe from Bronze Age to Early Iron Age (in Chinese)*, Beijing: Science Press, 2007.

YING•SHIH YU., “The Hsiungnu”, *The Cambridge History of China*, ed. Denis Twitchett and Michael Loewe, Cambridge: Cambridge University Press, sy, I, (1986): 373-462.

THE BOOK OF ZHOU, c.50. Guang (Song) Si Ma, Zi Zhi Tong, Jian-Jin Zhu. (Evrensel Tarihin Aynası- Yeni Açıklaması), Zhon-ghua Chongshu Weiyuanhui, China: Taibei, 1963.

XU, S.- HUANG, W.- QIAN, J. and JIN, L., “Analysis of genomic admixture in Uyghur and its implication in mapping strategy”, *Am. J. Hum. Genet.*, (2008): 883-894.